

Skýrsla stjórnar

Aðalfundur Landskerfis bókasafna hf., 29. maí 2019

Árni Sigurjónsson

Ágætu fulltrúar hluthafa og aðrir góðir aðalfundargestir.

Í skýrslu stjórnar er að venju fjallað um fjárhagslega niðurstöðu af rekstri félagsins á nýliðnu ári en einnig er vikið að ýmsum öðrum þáttum starfseminnar og þá með höfuðáherslu á hin umfangsmiklu kerfisskipti sem nú standa fyrir dyrum.

I

Reksturinn á liðnu ári mótaðist að verulegu leyti af fyrirhugaðri innleiðingu á nýju meginkerfi fyrir bókasöfn landsins. Undanfarin ár hefur eldra kerfi verið afskrifað í bókhaldi félagsins þannig að efnahagur þess er sterkur og er félagið vel í stakk búið til að fjármagna innleiðingu hins nýja bókasafnskerfis. En vegna vinnu við hýsingarútboð og val á nýju bókasafnskerfi fór það eins og vænta mátti að hagnaður af rekstri félagsins dróst töluvert saman á árinu 2018.

Milli áranna 2017 og 2018 hækkuðu rekstrargjöld um 9,3% eða 13,6 milljónir króna og skýrist hækkunin aðallega af hækkun á launalið sem aftur tengist kaupum á nýju bókasafnskerfi. Rekstrargjöld, önnur en laun námu samtals 73,4 m.kr. og lækka um 0,8% á milli ára. Mesta frávikði var í öðrum rekstrarkostnaði sem áætlað var að yrði 28,1 m.kr. en raunin varð 19,2 m.kr. Ástæðan er sú að kostnaður, sem til féll vegna vals á nýju bókasafnskerfi að fjárhæð samtals 13,9 m.kr., var eignfærður.

Launakostnaður var 86,7 m.kr. og hækkar um 14,2 m.kr. eða 19,5% á milli ára. Meginástæðan er sú að á árinu var í fyrsta skipti færð til gjalda orlofsskuldbinding félagsins að fjárhæð 6,0 m.kr. Meðalfjöldi starfa hjá félaginu var 7,4 á árinu 2018 en hafði verið 6,95 árið 2017; aukningin er 6,5%. Launagjöld umreiknuð á ársverk hækka því um 12,3% frá fyrra ári en þar vegur orlofsskuldbindingin mikið, án hennar væri hækkunin 4,5%.

Rekstrartekjur á árinu 2018 voru 158.505.817 en voru 156.563.771 á árinu áður, hækkuðu því um 1,2% milli ára sem er dálítill lækkun ef við tókum verðbólgu með í reikninginn og tengist

lækkun á gjaldskrá til að jafna greiðslur frá sveitarfélögunum og ríki og fækkun í hópi ríkissafna. Hagnaður ársins var 3,7 m.kr. að teknu tilliti til skatta og fjármagnstekna sem er umtalsvert minna en árið 2017 þegar hagnaðurinn var 13,7 m.kr. og skýrist þessi breyting af væntanlegum kerfisskiptum sem eru að mati stjórnar félagsins óhjákvæmileg fjárfesting.

Í árslok 2018 voru eignir Landskerfis bókasafna (þ.e.a.s. eigið fé og skuldir) alls 224,8 m.kr. en handbært fé var 190,1 m.kr. Á næstu mánuðum og árum mun ganga töluvert á þessa fjármuni þar sem framundan eru fjárútlát vegna nýs bókasafnskerfis.

Eiginfjárhlutfallið, hlutfall eigin fjár af heildareignum, var 93,3% í árslok 2017 en er 92,3% nú og sýnir það mjög góða eignastöðu félagsins. Önnur vísbending um fjárhagstöðuna birtist í veltufjárhlutfalli, sem er hlutfall skammtímaskulda af veltufé, og sýnir sú tala að skammtímaskuldir okkar eru tiltölulega litlar. Hlutfallið var 15,1 í fyrra en er núna 12,3 og tengist breytingin lækkun á handbæru fé. Í ár eru orlofsskuldbindingar færðar sem skammtímaskuldir vegna nýs lagaákvæðis og hækka skammtímaskuldir okkar af þeirri ástæðu um 6 m.kr. sem gerir veltufjárhlutfallið aðeins minna hagstætt en annars hefði verið.

Viðbúið er að kerfisskiptum á árinu 2019 fylgi nýjar áskoranir í rekstri fyrirtækisins. Ástæða er þó til að ætla að dæmið gangi vel upp og ekki eru horfur á að hækka þurfi notendagjöld í bili hvað sem síðar verður. Þó að einhverjir þættir í nýju kerfi kalli á aukna vinnu getur líka vel verið að aðrir þættir krefjist minni vinnu heldur en þeir gera í núverandi kerfi; þannig að við sjáum ekki fyrir á þessari stundu að hið nýja kerfi kalli á meiri mannafla heldur en sá hugbúnaður sem við notum nú.

Flest sveitarfélög landsins eru nú hluthafar í Landskerfi bókasafna eða 56 sveitarfélög af 72; en ríkið á 51% hlutafjár.

Ársreikningur Landskerfis bókasafna liggur frammi á þessum fundi með undirskrift stjórnar og fulltrúa Ríkisendurskoðunar sem endurskoðaði hann.

II

En nú skal sjónum beint að þeim fyrirhuguðu kerfisskiptum sem ég gat um áðan.

Á aðalfundi fyrir ári var upplýst að félagið hefði farið í útboð til að kaupa eða taka í notkun nýtt bókasafnskerfi. Til grundvallar lá vönduð þarfagreining. Kröfurnar skiptust í tvo flokka,

annars vegar „skyldukröfur“, sem bjóðendum var skylt að uppfylla til að tilboð þeirra teldust gild, og hins vegar „æskilegar kröfur“ sem fengu ákveðna vigt eftir mikilvægi.

Útboð vegna nýs bókasafnskerfis (nr. 20538) var auglýst á evrópska útboðsvefnum og innlendum útboðsvefjum 26. mars 2018. Tvö tilboð bárust í þessu útboði en Ríkiskaup úrskurðuðu bæði ógild vegna þess að hvorugt þeirra stóðst allar skyldukröfurnar. Í kjölfarið var ákveðið var að fara í endurtekið samkeppnisútboð (nr. 20781) og breyta útboðsgögnum lítillega áður. Þetta útboð var auglýst 24. maí 2018 og skilaði það þremur gildum tilboðum, tveimur frá Innovative Interfaces Global Ltd. og einu frá Ex Libris. Innovative bauð annars vegar leigu og hins vegar kaup á bókasafnskerfi sem heitir Sierra. Ef óskað væri eftir leigu yrði hugbúnaðurinn hýstur í gagnaveri Innovative en ef miðað væri við kaup yrði það væntanlega hýst hér á landi. Ex Libris bauð leigu á bæði Alma og Primo en Alma er það kerfi sem leysir Aleph, okkar núverandi kerfi, af hólmi hjá þessum framleiðanda; og Primo er kerfið á bak við núverandi leitargátt okkar, Leitir.is.

Í júní komu fulltrúar bjóðendanna tveggja til landsins og tóku þátt í seinni fasa útboðsferlisins sem fólst í úrlausn verkefna eða notkunardæma. Þar var látið reyna á hversu vel virkni kerfanna félli að kröfum, svo sem varðandi útlán og lánþega, lýsigögn, umsýslu, leit og kerfislega uppsetningu. Dómnefnd, sem skipuð var sérfræðingum úr hópi aðildarsafna Gegnis og frá Landskerfi bókasafna, mat úrlausn þessara verkefna og var sú niðurstaða notuð til að mæla gæði tilboðanna auk þess sem horft var til verðs og annarra gæða. Útreikningar leiddu í ljós að tilboð Ex Libris var heldur hagstæðara en tilboð Innovative í kaup á hugbúnaði en leigutilboð Innovative var hins vegar óhagstæðast.

Þegar hér var komið sögu ákvað stjórn Landskerfis bókasafna að óska eftir skýringar- eða samningaviðræðum við bjóðendur, líkt og gefinn er kostur á í samkeppnisútboði, og var það í takt við ábendingar frá Ríkiskaupum um að í flestum tilfellum skiluðu slíkar samningaviðræður kaupendum lægra verði auk þess sem sjaldgæft væri að kaupendur nýttu sér ekki samningamöguleikann. Í viðræðunum, sem fram fóru í Reykjavík um miðjan september, var talað við báða bjóðendur og þeim gefinn kostur á að uppfæra tilboð sín í kjölfar viðræðna þar sem leitast var við að ná gagnkvæmum skilningi á þörfum Landskerfisins og möguleikum kerfanna á að uppfylla þær. Þar var sjónum meðal annars beint að kerfishögun nýs bókasafnskerfis. Skýringaviðræður héldu áfram um nokkurt skeið í formi símafunda og tölvupóstsamskipta. Þann 24. október kölluðu Ríkiskaup eftir uppfærðum verðtilboðum og tillögum um kerfishögun og

bárust þau 5. nóvember. Að þessu sinni sendi Ex Libris inn eitt tilboð (vefþjónustulausn) og Innovative sex tilboð, ýmist kerfiskaupalausn eða vefþjónustulausn og var miðað við 3, 4 eða 5 kerfisuppsætningar (e. instance). Skoðun leiddi í ljós að þrjú tilboð Innovative í kaup á hugbúnaði voru hagkvæmust þegar skoðaður var kostnaður yfir átta ára tímabil. Ein stór breyting varð frá fyrri tilboðum en Innovative bauð nú auk Sierra kerfisins og án viðbótarkostnaðar nýjan leitarvef sem fyrirtækið er að þróa. Um það bil viku síðar kölluðu Ríkiskaup eftir lokatilboðum og bárust þau 20. nóvember. Ex Libris bauð leigu á Alma bókasafnskerfinu og aðgang að Primo VE leitargáttinni. Innovative Interfaces bauð kaup á Sierra bókasafnskerfinu (m.v. 3-4 kerfisuppsætningar) og þessa nýju leitargátt sem kölluð er Inspire Discovery.

Úrvinnsla einkunna og matsþátta leiddi í ljós að tilboð Innovative fékk hærri lokaeinkunn en tilboð Ex Libris. Báðir aðilar fengu svipaða einkunn fyrir úrlausn notendadæma og gæði en allnokkur munur var á verði. Heildareinkunn fyrir tilboð Ex Libris varð 88,30 og heildareinkunn hagstæðara tilboðs Innovative var 92,92.

Í ljósi þessa ákvað stjórn Landskerfisins á fundi 10. desember síðastliðinn að taka tilboði Innovative Interfaces Global Ltd. og voru bjóðendur upplýstir um niðurstöðuna. Við tók tíu daga lögboðinn biðtími en engar athugasemdir bárust á því tímabili. Ríkiskaup sendu 31. desember 2018 út tilkynningu um töku tilboðs Innovative og með þeim gerningi taldist vera kominn á samningur við Innovative. Heildarkostnaður við tilboð Innovative yfir 8 ára tímabil er áætlaður 375.598.028 kr. Inni í þeirri tölu er áætlaður kostnaður vegna hýsingar kerfisins á tímabilinu.

Ríkiskaup sáu um samskipti við bjóðendur og framkvæmd útboðsins í samræmi við lög. Bjarni Júlíusson ráðgjafi var til aðstoðar við framkvæmd og úrvinnslu tilboða. Undirbúningur og framkvæmd útboðsins var í höndum starfsmanna Landskerfis bókasafna og var það mikil og krefjandi vinna. Lítil reynsla var til staðar hérlandis varðandi framkvæmd samkeppnisútboða og var það á stundum til trafala.

Samningur við Innovative Interfaces var undirritaður í gær, 28. maí 2019, og var þar stórum áfanga náð í sögu Landskerfis bókasafna; vonandi verður reynslan af nýju bókasafnskerfi og samskiptum við Innovative með þeim hætti að þetta verði síðar talið gæfuspor.

Við val á nýju bókasafnskerfi þurfti að líta til sjónarmiða háskólasafna jafnt sem almenningsbókasafna og skólabókasafna, skráningarmöguleika samkvæmt nýjum og komandi skráningarstöðlum, handhæga vinnslu útlána, sem miklu máli skiptir ekki síst fyrir almenningsbókasöfn og skólabókasöfn; skoða þurfti þýðingarviðmót og hvernig kerfið yrði

íslenskað og að sjálfsögðu þurfti að meta kostnaðarþætti, öryggi gagna, það hvort hægt yrði að gæta persónuverndarsjónarmiða við útlán gagna og skoða þurfti hve auðvelt væri að tengja kerfið við önnur kerfi eins og greiðslukerfi eða persónuauðkenningu svo eitthvað sé nefnt.

Það getur kannski talist augljóst en Landskerfi bókasafna, sem ætlað er að þjónusta bókasöfn, fræðimenn og almenning, þurfti að fá aðstoð og sjónarmið fjölmargra utanaðkomandi aðila og er ástæða til að þakka öllu því fólki sem hér lagði hönd á plóginn; vil ég þar nefna sérstaklega starfsfólk stóru bókasafnanna og þá um leið það ágæta fólk hér innanhúss sem varði miklum tíma og kröftum í þetta verkefni. Þar lögðu allir okkar starfsmenn hönd á plóginn og fóru þær fremstar Ásdís Huld Helgadóttir, Dögg Hringadóttir og Sigrún Hauksdóttir auk Sveinbjargar Sveinsdóttur framkvæmdastjóra; en þó að mikil orka færi í kerfisval og útboðsferli þurfti þó eftir sem áður en halda vel utan um rekstur núverandi kerfis eins og jafnan áður. Við þurftum að bæta við starfsmönnum til að geta sinnt öllum þessum verkum með sómasamlegum hætti og bjóðum það fólk velkomið til starfa og þökkum þeirra framlag ekki síður en hinna sem fyrir voru.

Þess má geta að nú er félagið búið að bjóða út hýsingu á nýju bókasafnskerfi og hefur verið gengið til samninga við Advania sem vonandi tekst að ljúka áður en langt um líður.

III

Margvísleg verkefni hafa verið unnin hjá Landskerfi bókasafna á árinu 2018 önnur en þau sem þegar eru talin en um það efni mun ég gera langa sögu stutta.

Nefna mætti að starfsfólk bókasafna sótti fjölda námskeiða hjá starfsmönnum okkar, bæði hér á skrifstofu félagsins og utan höfuðborgarsvæðisins.

Margháttuð kerfisvinna var unnin og mætti nefna að nýtt og endurbætt viðmót var tekið í notkun á Leitir.is og þar er nú notendum, sem þess óska, boðið viðmót á pólsku auk tungumála sem fyrir voru.

Þá hefur verið unnin vinna við bókfræðigögn í kerfinu í því skyni að laga gögnin betur að RDA skráningarreglunum sem býr okkur undir framtíðina og innleiðingu nýs bókasafnskerfis.

Nefna mætti að Landskerfi bókasafna komst á lista CreditInfo yfir framúrskarandi fyrirtæki 2018 og var það í fjórða skiptið sem félagið hlaut slíka viðurkenningu.

Útlán í Gegni voru á árinu 2018 3,1 milljón (eða 3.076.653) og jukust um 3% frá árinu á undan. Þar snerist við neikvæð þróun sem staðið hafði í sjö ár en nú náði fjöldi útlána þeirri tölu sem var á árinu 2007. Maður hlýtur að vona að fjöldi útlána fari nú aftur að aukast.

Þá má nefna að fjöldi eintaka í Gegni var tæpar 6 milljónir (5.956.964) og jókst svipað og árið áður en fremur lítið ef lítið er til tíu ára meðaltals. Loks skal þess getið að fjöldi titla í Gegni er nú 1.255.868 og jókst um 3,1% frá fyrra ári sem er í meðallagi miðað við næstu tíu ár á undan.

Á árinu tóku gildi lög nr. 90/2018 um persónuvernd og vinnslu persónuupplýsinga. Landskerfið er vinnsluaðili þegar það vinnur með persónuupplýsingar á vegum bókasafnanna en bókasöfnin eru ábyrgðaraðilar þeirra persónuupplýsinga sem safnað er í tengslum við vinnsluna. Gengið var frá vinnsluskrá fyrir félagið, vinnslusamningum fyrir viðskiptavinum, persónuverndarstefnu sem birt er á vef auk þess sem öryggis- og útvistunarstefna var útbúin í tengslum við gerð öryggiskerfis og áhættumats.

Þá skal vikið nokkrum orðum að Sarpi, sem á í góðu samstarfi við Landskerfi bókasafna.

Nokkrar mannabreytingar urðu á framkvæmdastjórn Rekstrarfélags Sarps á árinu 2018 en tveir stjórnarmanna hættu störfum og komu varamenn inn í stjórn í stað þeirra. Á árinu 2018 var unnið að undirbúningi kynningarherferðar á menningarsögulega gagnasafninu Sarpur og sarpur.is og hófst hún í janúar 2019. Tilgangurinn er að vekja vitund og áhuga almennings á Sarpi þar sem margar gersemar þjóðarinnar eru skráðar og gerðar sýnilegar á vefnum. Þórarinn Eldjárn skáld var til þess að fenginn að semja einkunnarorð fyrir kynninguna. Niðurstaðan varð slagorðið *Munir, myndir, minningar*. Útbúnar voru auglýsingar, vefborði, veggspjald og skjáauglýsingar til birtingar í sjónvarpi RÚV en Rekstrarfélag Sarps átti inneign hjá RÚV frá því gengið var frá samningum við stofnunina um að hún myndi hætta notkun vörumerkisins Sarpurinn. Einnig var útbúin Fésbókarsíða fyrir herferðina. Svo var sett upp sameiginleg vefsýning Sarpssafna á sarpur.is sem fékk heitið *Æskan á millistríðsárunum*.

Núverandi samstarfssamningur milli Landskerfis bókasafna og Rekstrarfélags Sarps rennur út í lok ágúst en flest bendir til að þetta samstarf haldi áfram.

*

Ef reynt er að horfa til framtíðar Landskerfis bókasafna mætti nefna nokkrar hugmyndir og sjónarmið sem komið hafa upp í umræðum og mætti kannski skoða betur síðar.

Á síðasta starfsári var því varpað fram að kannski gæti Landskerfi bókasafna komið með einhverjum hætti til liðs við héraðsskjalasöfn og jafnvel Þjóðskjalasafn Íslands og unnið með þeim að vistun og rafrænni birtingu gagna. Í ljósi þess hve vel samstarf Landskerfisins og minjasafna hefur gengið með rekstri Sarps gæti þetta vel orðið áhugaverð leið bæði fyrir skjalasöfnin og Landskerfið.

Þá mætti nefna að kannski kemur að því að menn vilja festa samstarf Landskerfisins og Rekstrarfélags Sarps betur í sessi og mætti þá skoða hvort aukið hagræði næðist með því að sameina félögin – gæti því fylgt nafnbreyting á okkar félagi sem þá yrði e.t.v. kallað Landskerfi safna.

Landskerfi bókasafna átti þátt í að koma Rafbókasafninu af stað og það safn er, eins og Gegnir og Sarpur, mikilvæg efnisveita á vettvangi menningar og afþreyingar. Það mætti raunar hugsa sér að Landskerfi bókasafna kæmi inn á fleiri svið, sem tengjast stafrænni miðlun íslenskrar menningar, svo sem í sambandi við tónlistarveitur eða í samstarfi við Stofnun Árna Magnússonar, enda hefur Landskerfið nú aflað sér dýrmætrar reynslu sem nýst getur mörgum.

Ég leyfi mér að varpa því fram að halda þurfi lengra á þessari braut til að efla stafrænt aðgengi íslensku þjóðarinnar að hvers kyns upplýsingaefni sem orðið getur til fróðleiks- og menningarauka í landinu. Nú er sú staða komin upp að margir notendur hunsa heimildir nema þær séu tiltækar í stafrænu formi, og margir telja að þeim tungumálum sé ógnað sem ekki eiga sér vel markaðan sess í heimi upplýsingatækninnar. Geti börnin okkar ekki talað íslensku við hljómtækin og bílinn sinn muni þau bara tala ensku í staðinn. Landskerfi bókasafna getur tekið þátt í því starfi að tryggja sess íslenskrar tungu í hinum stafræna heimi.

Stjórn Landskerfis bókasafna hf. átti tíu fundi á liðnu starfsári sínu og vil ég þakka stjórnarmönnum gott samstarf nú sem endranær. Jafnframt færi ég Sveinbjörgu Sveinsdóttur framkvæmdastjóra og öðrum starfsmönnum félagsins einlægar þakkir stjórnarinnar fyrir þeirra góðu störf.